

Дацюк Олексій
*доцент кафедри державно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету "Острозька академія"*

**ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЛІНГВОЦИДУ УКРАЇНЦІВ
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК
ГАРАНТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Мова є одним з головних, а часто й вирішальним чинником у перетворенні етнічних спільнот на модерні нації. Тому мовна політика держави становить невід'ємну частину гарантування національної безпеки. Відсутність державності протягом багатьох століть негативно вплинула не лише на

розвиток української мови, а й на її правовий статус і застосування в суспільстві. Велика частка українців у східних і південних регіонах України станом на сьогодні все ще послуговуються російською мовою на соціально-побутовому рівні. Після відновлення незалежності у 1991 р. в Україні виразно загострився конфлікт між двома найпоширенішими в Україні мовами – українською та російською. Проте це не результат здобуття незалежності. Конфліктність мовних проблем в українському суспільстві закорінена в спотвореннях мовної ситуації, успадкованих від колоніального минулого. Йдеться про цілеспрямовану політику лінгвоциду спочатку російського самодержавства, а потім і комуністичного режиму, який став реінкарнацією попереднього шовіністичного режиму в зусиллях з відтворення імперії. Зокрема, Ю. Шевельов детально проаналізував особливості репресивних більшовицьких заходів щодо української мови: “Урядове втручання взагалі, а в даному випадку з боку уряду, опанованого росіянами, у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною. Ні поляки, ні румуни, ні чехи до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії. Вони всі обмежувалися на заходах зовнішнього тиску: забороняли вживати українську мову прилюдно, цілковито або частково; накидали державну мову через освітню систему; зваблювали українців своєю культурою й можливістю кар’єри; переселяли їх на неукраїнські території, а українські землі заселяли членами панівної нації тощо. Поруч цих “клясичних” метод радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови. Таким чином на радянській Україні конфлікт між українською і російською мовами перенесено з зовнішньої, позамовної сфери в середину самої мови. Боротьба відбувалася не тільки в людській психіці, а й у самій мові” [1, с. 173].

Описаний Ю. Шевельовим багатоплановий тиск на розвиток і застосування української мови підпадає під визначення лінгвоциду, яке вперше науково обґрунтував і запровадив у загальногуманітарний дискурс Я. Рудницький, український лінгвіст з північноамериканського континенту. Він у 1961 р. запропонував для обговорення концепцію лінгвоциду на Пер-

шому міжнародному конгресі ЮНЕСКО з питань двомовності. Я. Рудницький визначив такі види лінгвоцидних актів:

а) вбивство членів людської спільноти, які розмовляють певною мовою або діалектом (геноцид);

б) запровадження репресивних заходів, спрямованих на обмеження природного, органічного розвитку певної мови чи діалекту;

в) цілеспрямований уплив на умови культурного розвитку двомовних спільнот з метою перетворення їх в одномовні;

г) заперечення права етномовної групи на використання її власної мови як мови викладання у державних школах, а також у мас медіах;

г) ігнорування вимог етномовної групи щодо моральної та матеріальної підтримки її культурних і мовних ініціатив [2, с. 24].

В умовах російської агресії проти України подолання наслідків лінгвоциду означає зміцнення національної безпеки. Путінське твердження про один народ, що ідеологічно обґрунтовувало вторгнення в Україну, базувалось, зокрема, на сприйнятті української мови як “південного наріччя” російської.

Українська держава здійснила певний комплекс ефективних заходів для подолання наслідків лінгвоциду. 25 квітня 2019 р. було ухвалено Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, який став юридичною основою для політико-правових дій, спрямованих на зміцнення статусу української мови. Зокрема, було розроблено Державну програму сприяння опануванню державної мови, яка передбачає, зокрема, відповідний рівень володіння українською мовою для набуття громадянства України (засвідчений державним сертифікатом про володіння українською мовою на певному рівні). Було створено Національну комісію зі стандартів державної мови у складі 9 осіб (головою обрано відому мовознавицю Л. Масенко), яка є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом і завданням якої є збереження та розвиток державної мови через встановлення стандартів державної мови і методів перевіряння рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства чи зайняття визначених законами посад. Ця комісія напрацьовує і затверджує правопис української мови і зміни до нього, українську термінологію, стандарти транскрибування і транслітерації.

На підставі Закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної” було засновано посаду Уповноваженого із захисту державної мови, яким став Т. Кремінь. До його функціональних обов’язків належить захист права громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя, визначених законом, на всій території України і усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою. Починаючи з 16 січня 2022 р. українська мова стала обов’язковою для друкованих засобів масової інформації, а з 16 липня 2022 р. запроваджено обов’язковість стартової сторінки в інтернеті українською мовою для вітчизняних онлайн ресурсів.

Отже, незважаючи на обмежені фінансові можливості держави в умовах воєнного стану, органи державної влади здійснюють необхідні заходи для подолання наслідків лінгвоциду як української, так і мов корінних народів, насамперед кримли (кримсько-татарського) та зміцнення державного статусу української мови.

Список використаних джерел:

1. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941). Стан і статус. Чернівці: Пута, 1998. 582 с.
2. Rudnyuk J. B. Linguicide. – Winnipeg – Munich: Ukrainian Technological University, 1976. 31 p.

Короткова Катерина

викладач 21 кафедри

*Воєнної академії імені Євгенія Березняка,
працівник Збройних Сил України*

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

З огляду на те, що значна кількість українців вимушена проживати на тимчасово окупованих територіях (далі — ТОТ) України та знаходитись під постійним впливом брехливої російської пропаганди, існує потреба у донесенні до неї ключових месенджів та наративів нашої держави, які з точки зору їхнього смислового навантаження були б адаптовані до того, що сприйняття їх буде правильним, чітким та коректним.